

תא שמע

שִׁיעוּרִים וְזִמְנִים

פרשה מפורשת הרה"ג דוד שרעבי

אם בהמה תאכל מעץ הדעת, בודאי שלא יתווסף בה דעה ודיבור או ידיעת טוב ורע, כיוון שעץ הדעת פועל רק במי שכבר יש בו דעת, אבל מי שאין בו דעת אין העץ מעלה או מוריד בו, ומבואר דבר ברור ופשוט שאדם הראשון היה בו דעת גמור גם לפני שאכל מעץ הדעת, אלא שעץ הדעת פעל באופן מסויים באדם בר דעת וגרמה שדעתו שהיה לו כבר, תהיה לו למכשול.

ודרך ואופן פעולתה כך הוא, ומשל נמשל
לספינה שעוברת ימים גדולים ששלוש חלקים יש
בספינה שעל ידי שלושת החלקים אפשר להנהיג
את הספינה, החלק הראשון הוא מכשירי הראייה
אשר כל רב חובל מוכרח להסתכל בהם בכדי
לראות היכן הסלעים וחופים רחוקים ובכך יודע
היכן מקומו וכיצד והיכן להיזהר ממוקש ולאן יש
להפנות את הספינה, היום נוסף גם מכשיר
GPS ועוד מכשירים המתעדכנים על ידי

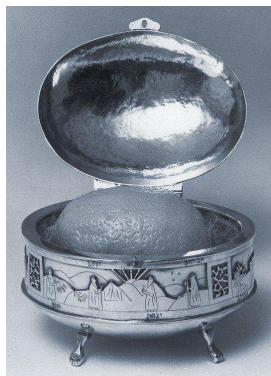
לוויין, והחלק השני הם המפות אשר יתבונן בהם מנהיג הספינה וישפוט את מקומו לדעת היכן הוא נמצא על פי מה שראה במכשירי הראייה, והחלק השלישי הוא יכולתה של הספינה לשוט ולעבור מרחקים או על ידי מפרשים או על ידי קיטור או מכונות, וחלק זה

משפט שלמה הרה"ג שלמה כהן

אתרוג אחד), ויצא מהחנות עם שני האתרוגים, ובאותו ערב שאל את רבו, ויעץ לו איזה מהם כדאי לו לקחת, שמע לעצתו, והכניס את האתרוג הנבחר לקופסא של כסף, ואת השני הניח בתוך ארון במטבח, בכוונה להחזירו למחרת לחנות. אבל הטרדות של ערב החג השכיחו ממנו לגמרי להחזיר את האתרוג. ביום הראשון של סוכות, כשלקח את אתרוגו מהקופסא, פתאום נזכר מהאתרוג השני, שהיה עליו להחזיר לחנות, כמובן ביו"ט לא היה לו מה לעשות עם האתרוג, ולכן חיכה עד שעבר החג והלך לחפש את בעל החנות. כשסוף סוף איתר אותו, התנצל נתי על מה שקרה הוציא את האתרוג מכיסו ונתן לו, בעל החנות נדהם מעצם הרעיון

המקרה:

היה קשה מאוד לנתי להחליט בין שני אתרוגים יפים שראה בחנות במאה שערים, ולכן ביקש מהמוכר לקחת את שניהם איתו להראות לרבו שיפסוק לו איזה מהם יותר מהודר. בעל החנות

הסכים, אבל
הפציר בו,
שיחזיר לו את
האחד שלא
רוצה למחרת
כי שניהם יפים
ומהודרים ויש
לו הרבה
קונים. נתי
השאיר לו 300
ש, (מחירו של

www.tashma.net

את הטעות עוד! כי התבוננותו הוא במידע כוזב, ועל ידי זה נמצא שמורה לחכמה (החלק השלישי) כיצד לפעול עם המנועים וכל פעולתו אינה נכונה שכל הספינה והמנועים מכוונים לכיוון הלא נכון ואין הוא מגיע אף פעם למחוז חפצו! אלא הוא טועה כל ימיו עד שנגמר לו הדלק! והכל בא לו בגלל הדעת המקולקלת, בגלל החלק הראשון שהתקלקל! וזה מה שפעל עץ הדעת לאדם הראשון ולחיה שאכלו ממנו, זה קלקל את חלק הדעת שיש בבר דעת, חלק הדעת שיש באדם.

* * * * *

כתוב בפרשה:

(פרק ג' פסוק ט"ז) אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך,

וברש"י כתב:

עצבונך - זה צער גידול בנים.

והרנך - זה צער העבור.

בעצב תלדי בנים - זה צער הלידה.

וקשה ששינה הפסוק את סדר הדברים! שבסדר

הדברים היה צריך לומר תחילה - צער העיבור, ואחר כך - צער לידה, ואחר כך - צער גידול בנים?

ודברי רש"י הם מהגמרא במסכת עירובין דף ק' ע"ב,

שם כתוב: עשר קללות נתקללה חוה דכתיב אל האשה

הוא הפועל שתלך הספינה ממקום למקום, וקובע מנהיג הספינה להיכן לכוון את הספינה על פי ראייתו ועל פי ההתבוננות במפות ומשני החלקים הראשונים נולד החלק השלישי ורב החובל יודע להיכן ללכת ולהיכן להפנות את כח המכונות. כך גם בנמשל יהיה שכלו של האדם, שהדעת הוא החלק הראשון וזה דומה למכשירי הראייה

שאומר לו הדעת מה טוב ומה רע וממה להזהר, הדעת הוא כמו מכשיר ראייה! והבינה הוא החלק השני שעל פי הראייה של הדעת חלק הבינה שיש לאדם פועל להבין דבר מתוך דבר והוא כמו משל ההתבוננות

במפות אשר על ידי כך קובע רב החובל להיכן עליו להמשיך ולאיוזה כיוון לנווט את הספינה, והחכמה זה החלק השלישי והוא עיקר הפועל וכמו המכונות של הספינה, ועל כן הרעה הגדולה לאדם ומה שיכול להפיל אותו לגמרי הוא דוקא לקיחת הדעת! לקיחת החלק הראשון, שאם נלקח דעתו של האדם אז אין לו מכשיר ראייה אשר בו הוא יכול לראות טוב ורע, אלא מורכב על שכלו דמיון שמבלבל לו את הראייה אשר מדמה את הסלעים לים ואת הים לסלעים! ומה קורה? כשהוא מתבונן עם חלק התבונה (החלק השני שדומה למפות) להבין דבר מתוך דבר הרי הוא רק מגדיל

משפט שלמה - המשך

שעכשיו כשכבר עבר החג, שיחזירו לו את אתרוגו ולא את תמורתו, ושאל בתימחון "ומה אני יעשה עם האתרוג עכשיו?"! נתי לא התבלבל וענה לו שאם הוא רוצה אשתו יכולה ללמד אותו איך מכינים ריבת אתרוגים!

הטענות:

נתי טוען שכיוון שהאתרוג עדיין קיים, אחריותו היא להחזיר אותו, ואין זה משנה שעכשיו אינו שווה כמעט כלום ומביא רעיה לטענתו ממה שכתוב במשנה ב"ק פרק ט' משנה שאם אחד גזל חמץ ועבר עליו הפסח, יכול לומר לו הרי שלך לפניך, ולהחזיר לו את החמץ, אע"פ שעכשיו הוא אסור בהנאה, ואינו שווה כלום. בעל החנות טוען שהוא צריך להחזיר

פסק הדין:

נתי חייב לשלם לבעל החנות 300 ₪, (מחיר האתרוג לפני החג), והוא יכול לעשות ממנו ריבה לעצמו.

הסבר:

מובא בחו"מ סימן שסב' סעיף א', הגזירה שלא משתנת אלא הרי היא כמו שהייתה, אע"פ שהתייאשו הבעלים ממנה, ואע"פ שמת הגזלן, והרי הוא ביד בניו, הרי זו חוזרת

לבעליה בעצמה, ואם נשתנית ביד הגזלן אע"פ שעדיין לא התייאשו הבעלים מהגזילה, קנה הגזלן בשינוי, ומשלם דמיה כשעת הגזילה.

ובסימן שסג' סעיף א' מבואר, סעיף א' מבואר, שאם גזל מטבע ונסדקה, או פסלה המלך, או פרות והרקיבו, או יין והחמיץ, הרי זה כמו שגזל כלי ושברו, ומשלם כשעת הגזילה, אבל אם גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו הרי שלך לפניך.

והטעם בחמץ שיכול לומר הרי שלך לפניך, אע"פ שעכשיו אינו שווה כלום - כי הנזק שנעשה ע"י זה שהגנב החזיק אותו אצלו בפסח זה גרמא, ואין שום חסרון ניכר בחמץ, ויש

אמר הרבה ארבה וכו', ועיין במהרש"א שהקשה שינוי סדר הפסוק והביא דברי המדרש בבראשית רבה פרשה כ' ששם זה מסודר לפי הסדר, שכתוב שם: עצבונך זה צער העיבור, והרונך זה צער העדוי, בעצב זה צער הנפלים, תלדי זה צעד הלידה, בנים זה צער גידול בנים.

"כתוב צער"

גידול בנים לפני

צער לידה, כי

צער גידול בנים

מתחיל כבר כבר

מצוה של האבא,

ובבת מצוה של

האמא

ונראה עוד לומר שבא פעם אדם לאחד

מן הגדולים ושאל אותו כיצד לגדל את בנו שיהיה ירא ה' ותלמיד חכם! והשיב לו שהוא כבר איחר את המועד!! כי היה עליו בזמן בחרותו לעמול בשיבה ללמוד תורה ועבודת ה', ואז היה תלמיד חכם וממילא שהבן רואה את המעשים של אביו! אבל עכשיו כיון שהוא לא פעל כן בימי בחרותו הרי הוא כבר איחר את העצה הראשונה! הוא איחר את המועד! ומה שהוא רצה ללמד את אותו האדם שכדי לגדל את הילד שיהיה ישר וירא שמים, צריך שהילד יראה שגם האבא נוהג כך! אך אי אפשר לבקש מילד לנהוג באופן מסוים אם הוא רואה שאביו עושה בדיוק ההיפך! וכאן גם

כן - צער גידול בנים מתחיל עוד קודם לידה, הרבה לפני הלידה! וקודם נישואין, הרבה לפני שהאדם מתחתן! שצריכים האבא והאמא לעמול על גידול עצמם בכדי לגדל את ילדיהם! ולכן כתוב צער גידול בנים ראשון, כי צער גידול בנים מתחיל כבר כבר מצוה של האבא, ובבת מצוה של האמא!!

(לשון לימודים)

(ג' כ"ב) ויאמר ה' אלהים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעלם,

וברש"י, ועתה פן ישלח ידו, ומשיחה לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה, וקשה ב' קושיות,

משפט שלמה - המשך

הרבה חמץ שנמצא בשווקים ורובו לא אסור בהנאה והרואה אינו יכול להבחין שהסחורה אינה שווה כלום לבעליה, כי לא נראה ששיש הבדל בין חמץ זה לחמץ אחר. ואע"פ שנפסק בסימן שפה' שהמזיק לחברו היזק שאינו ניכר כגון שעירב יין נסך ביינו, שהוא חייב דרבנן שם מדובר על מי שעשה מעשה בידיים ולכן מחייבים אותו, אבל הגנב הזה שלא עשה שום

מעשה בחמץ אלא הניח אותו במחסן עד שעבר עליו הפסח אי"א לחייב אותו בנזק זה שאינו ניכר. אבל האתרוג אינו דומה, כי כל הרואה אתרוג אחרי החג רואה דבר שאינו שווה כלום, אבל אם רואה אותו לפני החג רואה חפץ ששווה הרבה. ולכן הנזק ניכר, ואינו דומה לחמץ שעבר עליו הפסח, אלא למטבע שנשדקה, שהנזק ניכר. ולכן אע"פ שהמטבע

האחד כיון שאמר לו הקב"ה מות תמות א"כ איך יחיה לעולם ואפילו יאכל מאה פעמים מעץ החיים עדיין ימות כי כך אמר הקב"ה, ועוד קשה מש"כ הרי הוא קרוב להטעות הבריות, ואיך יטעה הבריות, הרי כמו שעץ הדעת הוא טוב ורע בו ובכל זרעו, כך גם בעץ החיים אם יאכל ממנו יחיו לעולם הוא וזרעו, וא"כ למה יטעו לומר שהוא אלוה אם כולם חיים לעולם.

ובהקדמם נבאר את המפורסם, שיש ארבע עולמות האחד גבוה מחבירו, והם עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, ובקיצור נקראים אבי"ע, וכל הגבוה מחבירו הוא דק ורך יותר ממנו, ולכן כל דבר אשר נראה ונמשש בעולם הזה, הוא סוף ההשתלשלות שנעשה גם ועב בעולם הזה בעולם העשיה, אבל שרש כל דבר הוא זך, וכמה שיעלו למקור השתלשלותו יותר שם נעשה זך ורך יותר ויותר, ובמסכת יומא ע"ה ע"ב תנו רבנן, לחם אבירים אכל איש, לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו דברי רבי עקיבא, והנה גם אכילה זו של מלאכים היא אכילה של המלאכים שבעולם העשיה, וכמה שיעלה עוד ועוד לעולמות יצירה בריאה ואצילות יהיה דק ורך יותר, וכן אריה שחוקק בכסא הכבוד אי"ז צורה כבעולמינו אלא שרש דק ורך שלאחר כל ההשתלשלות והעיבו נהיה בעולם הזה כצורת האריה הגס, וכן גם בהשגתו של אדם ובתלמוד תורה, יש תורה אשר היא בשמים שהשגתה דק יותר מאופן ההשתלשלות והגילוי בעוה"ז, ובכדי להשיג אור גדול ולימוד גדול זה צריך כלי הראוי כלי זך לקבל מעלות אלה, וזה שכתוב בוהר ובגמרא שצדיקים יושבין ועטרתיהם בראשיתן ונהנין מאור השכינה, היינו ששם מקבלים את הכלים הראויים להשגות גדולות ולשרש כל דבר תורה שבמרומים, והיא חיות חדשה חיות גדולה להכיל ולקבל הדברים הדקים, וכל אדם גם בעוה"ז יכול לזכות לחיות גדולה עוד ועוד במעלות שונות כפי עבודתו, וזה יקבל כלי אכילה של פרי אלא מתנה מעבודתו את בוראו.

והנה כל זה השפעה טובה למי שראוי לה במידה כפי עלייתו, אבל אם היה אדם הראשון אוכל מעץ החיים הרי שהיה מקבל חיות זו ע"י אכילה וכל זרעו היה להם חיות זו, וכיון שבא להם רק ע"י לידה שהם בני אביהם וכולם יש בהם בורעם ובזרע זרעם חיות גדולה זו, לכן יש בזה סכנה גדולה, כי כשם שלעושי טוב הוא מרבה כחם והשגתם, כן לעושי רע היה מאיר להם והיו יכולים להרע לאין שיעור וגבול, ופוק חוי בעלמא שהיו אנשים אשר קיבלו כלי גדול, ויש שהיטיבו והשפיעו לדורם ולדורי דורות כמו הרמב"ם ועוד, ויש שקלקלו במידה רבה עד שנחשוש מרעתם גם לאחר מאות שנים, ואם כל העולם היה להם שפע דקות זו היו העולם טועים וראוי והיה הקלקול גדול, וזה ביאור של וחי לעולם, היינו שחיות זו תהיה לעולם לו ולזרעו, וזה חורבן.

שגנב עדיין קיימת אחרי שנשדקה או פסלה המלך, אינו יכול לבא ולומר הרי שלך לפניך, אלא צריך לשלם שוויו כשהיה בזמן הגניבה, וכן הגונב פרות והרקיבו, הנזק ניכר לכל הרואה אותם. ולכן בסיפור שלנו נתי חייב לשלם לבעל החנות את שווי האתרוג בשעה שגנב אותו ואינו יכול לפטור את עצמו בטענת "הרי שלך לפניך".

מתעסק

שאלה: אם מצאת שהניקוז מים מהכיור של הבית-כנסת מפליט המים ע"ג עשבים, האם צריך לפרסם לא להשתמש בכיור זה בשבת (משום מלאכת זורע)?

הקדמה למתעסק: העושה מלאכה בשוגג, הוי חייב בקרבן מדאורייתא. והעושה מלאכה במתעסק הוי פטור מקרבן. והחילוק בין שוגג למתעסק הוא – שמי שעשה מלאכה בשוגג יודע בדיוק מה שהוא עושה, רק שלא יודע שאסור לעשות פעולה כזה או שלא יודע ששבת היום. משא"כ מי שעשה מלאכה במתעסק, לא יודע המציאות של פעולתו שיהיה ככה.

אלא חשב שהוא עשה מעשה אחד, ונמצא שהוא מעשה אחרת. ואף שהוא דומה למלאכת שוגג, מ"מ גזירת הכתוב הוא שעל מעשה כזה אין לחייבו בקרבן ("אשר חטא בה" פרט למתעסק). ודין זה לא בשבת בלבד, אלא בכל התורה כולה.

מלאכת מחשבת: לגבי שבת, יש מוסג שאינו חייב על עשיית מלאכה עד שהוא "מלאכת מחשבת". שלא נקרא מלאכת שבת עד שיודע ומכוון לעשות המלאכה. וע' בתוסי' (שבת עב: ד"ה נתכוין) שכתב שיש מתעסק "שנעשית מחשבתו" ולכן אינו פטור אלא משום הדין של "מתעסק", ויש מתעסק "שלא נעשית מחשבתו" שפטור גם משום הדין של "מלאכת מחשבת". מהו "נעשית מחשבתו"? כגון נתכוון לחתוך התלוש ונמצא שהוא מחובר. שמתקיים מחשבתו שרוצה להיות זה חתוך, ולכן שפיר נכלל ב"מלאכת מחשבת". אבל לא יודע שהוא מחובר ולכן פטור משום "מתעסק". מהו "לא נעשית מחשבתו"? כגון שנתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחרת. שלא נעשית מחשבתו, שלא רוצה לחתוך את זה כלל, ולכן פטור גם משום "מלאכת מחשבת"^(א).

שיטת רע"א: ע' ברע"א בשו"ת סי' ח' שכתב שיש נפק"מ בין אם הפטור הוא משום "מתעסק", או אם הפטור הוא משום "מלאכת מחשבת". אם הפטור הוא משום "מתעסק", אף שגזירת הכתוב הוא שפטור מקרבן, מ"מ איסורא מיהא איכא. ואם הפטור הוא משום "מלאכת מחשבת", נמצא שאין כאן איסור כלל. ונפק"מ הוא לענין אם רואה חברו שהוא יבא לעשות מלאכה אם צריך להפריש אותו. אם "נעשית מחשבתו", יש עליו שם "איסור" וצריך להפרישו. ואם "לא נעשית מחשבתו", אין עליו שם איסור ואין צריך להפרישו. מ"מ ע"ש ברע"א שמסיים שאף שאמת הוא שמלאכה שפטור מפני "מלאכת מחשבת" אין עליו שם איסור מדאורייתא, מ"מ יש עליו שם איסור מדרבנן. ולכן הרואה את החבירו יש להפרישו.

הרואה חייב להפרישו: ראינו את דעת רע"א לגבי מתעסק שלא נעשית מחשבתו, שאף שפטור גם משום "מלאכת מחשבת", מ"מ יש על הרואה חיוב להפרישו, שהא יש עליה שם איסור מדרבנן^(ב). [וחידוש הוא, שהרבנן גזרו איסור שנוגע רק להרואה, שהא העושה לא יודע שהוא עשה שום עבירה^(ג)]. וע' באגר"מ שמשמע שסבר שאין עליו שם איסור אפילו מדרבנן, מ"מ הביא עוד ב' טעמים למה חייב להפרישו^(ד).

לענין עירוב שנפל: ע' בשש"כ שהביא בשם רש"א זצ"ל שאף שבעלמא הרואה חברו עושה מלאכה במסעתק שיש להפרישו, מ"מ לגבי עירוב שנפל מוטב שלא לפרסם כי רבים לא ישמעו בקולם, ומוטב שיהיו שוגגים^(ה).

לענין מקור שהנורה נדלקת בפתיחת הדלת: ע' במנחת שלמה שכתב שאפשר שלגבי מתעסק, אם הוא גם אינו מתכוון (אף שהוא פסיק רישיה), בזה אין להחמיר^(ו).

למעשה: לגבי נידון שלנו, מי שפותח הברז של הכיור כוונתו רק לרחוץ ידים ולא לזרוע הדשא, ולכן הוא מתעסק שלא נעשית מחשבתו שפטור גם משום "מלאכת מחשבת". אבל ראינו דעת רע"א שגם על זה יש עליו שם איסור מדרבנן, ולכן חייב להפרישו. וכן דעת האגר"מ שיש עוד ב' טעמים למה יש לנו להפרישו. וההיתר שמצינו לגבי העירוב של "מוטב שיהיו שוגגין", לכאורה אינו שייך כ"כ בנידון דידן שיש כיוורים ממול שאין בעיה בניקוז שלהם. אבל ההיתר של רש"א זצ"ל שמצינו לגבי המקרר שייך כאן, שהא גם כאן הוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה. שהא אינו מתכוון לזרוע, רק שהוא פסיק רישיה, ולא איכפית ליה כלל בזריעה. אבל גם רש"א זצ"ל לא מקיל למעשה, אלא כתב בלשון "אפשר". ולכן, ראוי לתקן הניקוז מים של הכיור.

(א) ע"ש בתוסי' שגם נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחרת פטור בהלכות שבת משום מלאכת מחשבת (ואף שכונתו לעשות עבירה, אבל אין כוונתו על זה, ולא נעשית מחשבתו). אבל אין זה נקרא "מתעסק", ובשאר התורה חזן משנת יהיה חייב במעשה כזה. כן משמעות שם, וכ"כ בהדיא ברע"א. (ב) ע"ש ברע"א ח"ל דרבנן אמרו אף בלא מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן לענין מלאכה שא"ל לגופה וכדומה, וא"כ גם זו דלא ידע מהמחט מלד מלאכת מחשבת הוי מלאכה דרבנן, וממילא אף דהוא מתעסק הוי שגגת מלאכה דרבנן עכ"ל. וכן ע' במשנת רבי אהרן שבת ס"א סק"ג. אבל ע' בשו"ת עונג וי"ע ס' כ' שהביא דעת רע"א להקל שאין צריך להפרישו. וכן ע' בספר הערוך ממסכת כחוצות דף ה' ע"ב מר' אלישיב ש"ל שהביא דעתו להקל. וי"ע (ג) וע' לשון רע"א שמשמע שכלל הוא, שהרבנן חשבו מלאכה אף אם לא היה מלאכת מחשבת כמו שמיניו לגבי מלאכה"ל קלקול וכו'. (ד) אגר"מ א"ע ח"ד ס' ע' עקף ג'. (ע) ע"ש שהביא ראויה מנתי"ל שצריך להפרישו, והביא ד' סברות לזה. או מלד חקלה שיטעו הרואין, או כיון שהוא מעשה עבירה אילו היה יודע לכן חייב לגלות. (ה) מ"מ ע"ש בשש"כ שכתב שיש להודיע לנעושים שמוצטח לו שישמעו בקולו. וכ"כ בקלות השולחן סק"ה סק"ז שלא צריך להכריז לרבים. אבל ע' בחוט השני ח"א עמ' קעג ח"ל והנה ידוע מנהג כל חפזות ישראל שאם מתקלקל העירוב מקפידין להודיע לבני העיר אע"פ שאינו אלא מתעסק עכ"ל. (ו) מנחת שלמה ח"א ס' ל"א סק"ה ח"ל ויש לדון אם מותר לפתוח הדלת ע"י אחר שאינו יודע כלל מהנורה, כיון דחשיב ככה"ג כפס"ר שחיושה מלאכה דחשיב רק כמתעסק בעלמא. ואף שהרע"א מחמיר גם במתעסק לחושבו כשוגג, אבל מ"מ בפס"ר דלא ניחא ל' וגם בדרך של מתעסק אפשר דשרי עכ"ל. מ"מ ע"ש שמוסיים ב"ע, שאפשר שאינו פס"ר אלא מעשה בידיים ע"ש. וע' במשמרת שלום עמ' ק"י שמחמיר גם בזה.